

Emlékezés Széchenyi Bertalanra (1866-1943), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági tagjára

Remembering Bertalan Széchenyi (1866-1943), Member of Directorate of the Hungarian Academy of Sciences

Gr. Széchenyi Bertalan (anyakönyv szerinti teljes nevén: Széchenyi Bertalan Mária János László Sándor Góbert) az osztrák-magyar kiegyezést megelőző évben, 1866. október hó 24. napján született Sopronban, gr. Széchenyi Sándor [simontornyai járás főszolgabírája (1867-1872), Tolna vármegye főispánja (1884-1905), 1905-től a főrendi ház alelnöke] és Dóry Natália első gyermekeként.¹ A középfokú tanulmányait a Pozsonyi Állami Gimnáziumban végezte,² majd az érettségi vizsga letételét követően a Budapesti Tudományegyetem joghallgatója lett.³ A jogi tanulmányait feltehetően nem fejezte be, azonban a Mosonmagyaróvári Gazdasági Akadémián „gazdászoklevelet” szerzett.⁴

A felsőfokú stúdiumok lezárását követően hosszabb külföldi tanulmányútra indult, amely során – fiatal felnőttként – beutazta Németországot, Olaszországot, Svájcot, valamint Afrikát és Kis-Ázsia egyes térségeit.⁵ Hazaérkezését követően – az élmények hatásától fűtött idealizmussal – aktívan vetette bele magát a közéletbe, „különösen a kultúra és a közjótékonyosság terén”.⁶ Átlapozva a Széchenyi családi ülések jegyzőkönyveinek a kivonatait,⁷ Széchenyi Bertalanról egy csendes és nagylelkű ember alakja bontakozik ki előttünk. (A családtagok közül ő volt az, aki a kegyes vagy a jótékonyági célokra általában a legmagasabb összegű felajánlásokat tette.).

A kulturális életben betöltött aktív szerepvállalása kitűnik abból, hogy tiszteletbeli tanácstagja volt a Magyar Nemzeti Múzeumnak, illetőleg elnöke a Széchenyi Tudományos Társaságnak. 1933. május 19-én a Magyar Tudományos

¹ BARTFAI SZABÓ LÁSZLÓ: A Sárvár-Felsővidéki gróf Széchenyi család története. III. kötet, Budapest, 1926, 578. (Leszármazási tábla) és 588.

² BÍRÓ ZOLTÁN: Gróf Széchenyi Bertalan, in: Erdészeti Lapok 82/6. (1943), 252.; BARTFAI SZABÓ LÁSZLÓ: i. m. 580.

³ BALOGH MARGIT: Széchenyi Bertalan, in: Markó László *et al.* (szerk.): A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825-2002. III. kötet, Budapest, 2003, 1209.

⁴ JÓNÁS KÁROLY – VILLÁM JUDIT: A Magyar Országgyűlés elnökei 1848-2002. Almanach, Budapest, 2002, 306.

⁵ JÓNÁS KÁROLY – VILLÁM JUDIT: i. m. 306.

⁶ BÍRÓ ZOLTÁN: i. m. 252. Megjegyzendő, hogy JÓNÁS KÁROLY – VILLÁM JUDIT: i.m. 306. adatai szerint Széchenyi Bertalan 1894. június 1-jétől lett a főrendiház örökös jogú tagja.

⁷ SZÉCHENYI VIKTOR: Töredékek a sárvár-felsővidéki gróf Széchenyi nemzetség történetéből, Székesfehérvár, 1933, 12skk.

Akadémia igazgatótanácsának a tagjává választották.⁸ Tagja volt még a Nemzeti Kaszinónak, az Országos Közlekedési Tanácsnak és az Országos Tarifa Bizottságnak.⁹ 1922 és 1925 között az Országos Erdészeti Egyesület elnöki tisztét is betöltötte. Ezen utóbbi működését illető elhivatottságáról Bíró Zoltán így ír nekrológiájában: „[m]int egy nagy nemzetség feje, amelyik nemzetség annyi kiváló embert adott a hazánknak, sokoldalú elfoglaltsága ellenére sem feledkezett meg soha arról a magyar erdőgazdaságról, arról a magyar erdőről, amelyikhez annyi szeretet, és az erdőgazdaságnak azokról a képviselőiről, akikhez annyi megértés fűzte”.¹⁰

A közéleten túl a saját birtokinak modernizálása mellett kötelezte el magát. Fő életcéljának tekintette, hogy a kezelésében lévő területeket az ország egyik mintagazdaságává fejlessze.¹¹ Összesen 14.035 hold felett rendelkezett, mivel őt illette a segesdi hitbizomány teljes egésze, valamint a nagycenki hitbizomány fele része, továbbá Nagydorogon (Tolna vármegye) és Zemplénben is voltak olyan birtokai.¹²

Az uralkodó, I. Ferenc József 1893-ban nevezte ki a főrendiház tagjává, amelynek 1901-től 1912-ig jegyzője volt,¹³ majd 1912-ben a főrendiház második alelnökévé választották (e tisztséget 1917-ig töltötte be).¹⁴ Az országgyűlés 1918. november 16-ai feloszlásával azonban a főrendiházi tagsága *ipso iure* megszűnt. 1927-ben viszont a kormányzat az „1918 előtti országgyűlés második kamarájának, a főrendi háznak az utódaként” új felsőházat szervezett,¹⁵ amelynek Széchenyi Bertalan a megalakulásától kezdve a tagja volt. 1927 és 1935 között a felsőház alelnöke, majd a 83 éves Wlassics Gyulát váltva – 1943-ban bekövetkezett haláláig – annak elnöke volt. Püskei Levente így ír Széchenyi Bertalan elnökké választásáról: „Széchenyi több szempontból is ideális elnöknek tűnt. Római katolikus volt, ami biztosította a megfelelő egyházi támogatást, a régi főrendiház egyik oszlopos tagjának számított, a felsőháznak pedig megalakulása óta egyik alelnöke volt, ennél fogva adminisztrációs és reprezentációs ügyekben egyaránt nagy jártasságra tett szert. Számottevő politikai múlttal nem bírt, egyetlen pártnak sem volt tagja, viszont kiterjedt személyi kapcsolatokkal rendelkezett”.¹⁶

⁸ Magyar Tudományos Akadémiai Almanach, Budapest, 1934, 12.

⁹ JÓNÁS KÁROLY – VILLÁM JUDIT: i. m. 306.

¹⁰ BÍRÓ ZOLTÁN: i. m. 251.

¹¹ JÓNÁS KÁROLY – VILLÁM JUDIT: i. m. 306.

¹² SZÉCHENYI VIKTOR: i. m. 112-113.

¹³ BÍRÓ ZOLTÁN: i. m. 252.

¹⁴ JÓNÁS KÁROLY – VILLÁM JUDIT: i. m. 306.

¹⁵ ROMSICS IGNÁC: Magyarország története a XX. században, Budapest, 2001, 229.

¹⁶ PÜSKI LEVENTE: A magyar felsőház története 1927-1945, Budapest, 2000, 80.

1916-ban megkapta a valóságos belső titkos tanácsosi (v. b. t. t.) címet, majd 1931-ben – a közéleti érdemei elismeréséül – a Magyar Érdemrend nagykeresztjével tüntették ki.¹⁷

Érett férfikorában – 1907-ben – kötött házasságot Andrásy Gyula unokahúgával, Andrásy Natália (1864-1951) grófnővel, amely házasságból egy fiúgyermek – Széchenyi Márton – született. Horváth Viktória *A segesdi Széchenyi-kastély rövid élete* című tanulmányában e szavakkal idézi meg a Széchenyi család ezen ágának filantróp szellemiségét: „[a] család – Budapesttel és Nagycenkkel felváltva – segesdi birtokán élt, kiterjedt cselédséget alkalmazott. Ketten közülük ükapám és ükanyám, Tóth József és Payerle Anna voltak, akik inasként és szobalányként szolgálták gazdáikat. (...) Visszaemlékezésük alapján a grófi család nagylelkű és szociálisan érzékeny gesztusokkal enyhítette az alkalmazottak gondjait; komornyikjai külön épületben (ún. Kiskastély) laktak (...). 1905-ben a gróf bevezette a korpótlék fizetését, azaz minden az uradalomban eltöltött év után bizonyos összeggel megemelte a cselédség bérét”.¹⁸

A békés családi élet idilli környezetét a Somogy vármegyében található Felsősegeden (ma: Segesd) szerette volna megteremteni, ahol 1901-ben egy kastély építtetésébe fogott. Széchenyi László, aki Széchenyi Bertalan halálát követő évben (1944-ben) egyetlen éjszakát töltött a segesdi kastélyban, életének ezt az epizódját – meglepő részletességgel – a következőképpen idézi fel visszaemlékezéseiben: „[m]egmutatták a szobáinkat, szóhoz sem jutottam a bútorok méreteitől és pompájától az enyémben. (...) A falakat vastag kárpit fedte, hímzett, szimmetrikus, levélszerű aranymintával. Az alacsony asztalt díszes, sötétvörös bársonyhuzatos francia székek vették körül. A lábam mélyen belesüppedt a puha perzsaszőnyegbe. (...) Valóság ez, vagy álmomban Hamupipőke várában járok, kérdeztem magamtól”.¹⁹ Azonban Széchenyi László a mesebeli emlékképek bemutatását követően az olvasót gyorsan visszavezeti a realitás hűvös világába: „[v]alójában a kastély másik szárnyába német katonaságot szállásolták be, és az élet nem ilyen békésen folyt tovább, miután elmentünk”.²⁰

Az II. világháború alatt a család elhagyni kényszerült a segesdi birtokot. Állandó rezidenciaként a budapesti – Lánchíd u. 10. szám alatt álló – palotájukat

¹⁷ BÍRÓ ZOLTÁN: i. m. 252.

¹⁸ HORVÁTH VIKTÓRIA: *A segesdi Széchenyi-kastély rövid története*, in: *Várak, kastélyok, templomok* (2018/8), 38.

¹⁹ SZÉCHÉNYI LÁSZLÓ: *Mégis kisüt a nap*, Budapest, 1992, 93.

²⁰ SZÉCHÉNYI LÁSZLÓ: i. m. 93.

rendezték be.²¹ Ez az időszak azonban nem tartott sokáig. Széchenyi Bertalan gróf hosszú betegség után 1943. június 3-án hunyt el Budapesten.²² Bíró Zoltán a nekrológiájában az alábbi meleg szavakkal emlékezett az eltávozott grófra: „[ö]nzetlen, áldozatkész szolgálataival, puritán jellemével és nemes tiszta életével az egész magyar közélet tiszteletét és megbecsülését szerezte meg, s e hó 5-én mélységes részvét kísérte el utolsó útjára”.²³

Felhasznált irodalom

- BALOGH MARGIT: Széchenyi Bertalan, in: Markó László *et al.* (szerk.): A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825-2002. III. kötet, Budapest, 2003.
- BÁRTFAI SZABÓ LÁSZLÓ: A Sárvár-Felsővidéki gróf Széchenyi család története. III. kötet, Budapest, 1926.
- BÍRÓ ZOLTÁN: Gróf Széchenyi Bertalan, in: Erdészeti Lapok 82/6. (1943)
- HORVÁTH VIKTÓRIA: A segesdi Széchenyi-kastély rövid története, in: Várak, kastélyok, templomok (2018/8)
- JÓNÁS KÁROLY – VILLÁM JUDIT: A Magyar Országgyűlés elnökei 1848-2002. Almanach, Budapest, 2002.
- PÜSKI LEVENTE: A magyar felsőház története 1927-1945, Budapest, 2000.
- ROMSICS IGNÁC: Magyarország története a XX. században, Budapest, 2001.
- SZÉCHÉNYI LÁSZLÓ: Mégis kisüt a nap, Budapest, 1992.
- SZÉCHÉNYI VIKTOR: Töredékek a sárvár-felsővidéki gróf Széchenyi nemzetség történetéből, Székesfehérvár, 1933.

Pozsonyi Norbert
egyetemi adjunktus
Római Jogi Tanszék
Állam- és Jogtudományi Kar
Szegedi Tudományegyetem
E-mail: pozsonyi@juris.u-szeged.hu

²¹ HORVÁTH VIKTÓRIA: i. m. 39. ezt az épület ma már sajnos nem ismerhetjük, mert azt 1945-ben felrobbantották.

²² JÓNÁS KÁROLY – VILLÁM JUDIT: i. m., 307.

²³ BÍRÓ ZOLTÁN: i. m. 252.